

Goudse pijpen uit de Lofoten

Ruud Stam

Toen Hakon Kierulf, als jonge man 46 jaar geleden, als assistent-rechter op de Lofoten, een eilandengroep voor de kust van Noorwegen, werkzaam was heeft hij aan de rand van het vissersdorp Kabalvåg (waar de naam kabeljauw vandaan komt) bij de resten van een oude vissershut pijpenfragmenten opgegraven. Onlangs heeft hij mij deze fragmenten toegezonden.ⁱ Het overgrote deel van deze fragmenten zijn van Goudse origine. Gelet op de handelsrelaties met Holland is het niet verwonderlijk dat de Goudse pijp hier dominant was. Gedroogde kabeljauw werd uit de Lofoten in Nederland ingevoerd. In tabel 1 zijn de gevonden hielmerken en de datering van de fragmenten vermeld. Omdat het om zeer kleine fragmenten gaat was de datering moeilijk en ik dank Jan van Oostveen dan ook voor zijn hulp. Alle fragmenten stammen uit de 18^e eeuw. De volgende merken zijn gevonden: PT gekroond, de trekpot (2x), het klaverblad, de kraan gekroond, en de twee klaverbladen (6x). Dit laatste merk is mogelijk ook in het Westerwald gezet op zogenaamde Peter Dorni pijpen.ⁱⁱ Het is niet met zekerheid uit te sluiten dat deze pijpen uit het Westerwald afkomstig zijn, maar gelet op de vindplaats is een Goudse herkomst aannemelijk. Vijf keer is dit merk op de ketel aangetroffen en 1 keer op de hiel. Alle fragmenten met een hiel dragen het Goudse wapen met de S. Het zijn dus fijne of slegte pijpen, pijpen van de mindere kwaliteit. De kwaliteit porceleine pijp, maar ook de eenvoudiger pijpen, zijn niet aangetroffen. Op basis hiervan kan dus worden aangenomen dat de vissers in een redelijke welstand verkeerden.

Ook zijn er steelfragmenten bewaard gebleven (tabel 2), waarvan slechts op één de naam van een Goudse pijpenmaker goed leesbaar is. Dit is Jacobus Gerritsz. de Vogel. Een ander steelfragment is vermoedelijk van een pijp die gemaakt is door een van de leden van de familie Carlier. Één steelfragment is vermoedelijk niet Gouds en is, gelet op het type geometrische versiering, mogelijk afkomstig uit Duitsland.

ⁱ Met dank aan Hakon Kierulf voor alle aangeleverde informatie.

ⁱⁱ Nijhof, E.: Westerwald pijpen uit de 18e eeuw. PKN 4(13), 1981, blz. 11, 17 en 23. Het is niet zeker dat het hier om pijpen uit het Westerwald gaat.

Tabel 1: Fragmenten van pijpenkoppen

Merk	Bijmerken	Pijpenmaker(s) die mogelijk in aanmerking komen	Werkzame periode	Aantal
onbekend	Geen	Onbekend	Onbekend	1
PT gekroond	Geen	Matthijs Pietersz. Slingerland Maarten Sodean	1706-1725/35 1732/35-1754	1
Trempot	Wapen Gouda / S	Jan Abrahamsz. de Vet weduwe Willem de Vet	1754-1762 1767-1775	2
Klaverblad	Wapen Gouda / S	Abraham van de Spelt Jan Arijse Danens weduwe Arij Jacobsz. Danens	1734-1758 1758-1781 1781-1793	1
Kraan gekroond	Wapen Gouda / S	Jan Jorisz. van der Dus Arij Versluijs Willem Hermanisz. Begeer	1739-1764 1764-1788 1792-1798	1
Twee klaverbladen 5 gemerkt op de ketel en 1 hielmerk	Wapen Gouda / S (1x)	Joost Bloed Sr	1749-1798	6

Tabel 2: Steelfragmenten

tekst	pijpenmaker	periode
DE VOGEL	Jacobus Gerritsz. De Vogel	1744-1803
? / GOUDA		
IN GOUDA		
:CAR...R	Familie Carlier?	1742-1808

Opvallend is dat er geen fragmenten van pijpen aangetroffen zijn uit de manufacturen die in de tweede helft van de 18e eeuw in Noorwegen ontstaan zijn. De Noordse pijpennijverheid bevond zich in het zuiden van Noorwegen. De belangrijkste was die van Jacob Boy, die in 1752, als eerste in Noorwegen, in Drammen een pijpenmanufactuur heeft opgericht. In 1754 waren hier 17 en in 1765 50 mensen werkzaam. Hij zet de merken IB, het zeilscheepje en de slang. Op de hiel is het Goudse wapen met de S terug te vinden. In 1753 worden de invoerrechten op vreemde pijpen verhoogd om de fabriek van Boy te beschermen en vanaf 29 januari 1759 wordt alle invoer van pijpen in Noorwegen verboden. Om zijn monopolie te kunnen behouden moet Boy wel pijpen door het hele land leveren. In 1762 loopt het monopolie af en het invoerverbod wordt opgeheven. In 1770 verkoopt hij de pijpenmakerij. De onderneming is vermoedelijk tot in het begin van de jaren negentig van de 18^e eeuw actief gebleven.ⁱ Naast het bedrijf van Boy zijn er nog een paar kleinere bedrijfjes ontstaan. Zo opende Knut Rist in 1767 een manufactuur in Drøbak, Christopher Bocklum was tussen 1769 en 1781 werkzaam in Larkollen en Lorentz Wahlstrøm had enkele jaren vanaf 1781 een manufactuur in Christiania (Oslo).ⁱⁱ Het kan zijn dat deze kleinere pijpenmakerijen slechts in hun directe omgeving pijpen hebben afgezet en dat de noordelijk gelegen Lofoten te ver verwijderd waren van deze productieplaatsen. Elders worden wel pijpen van de Noordse fabrieken teruggevonden. Zo zijn in de haven van Kristiansund, naast relatief veel Nederlandse en enige Engelse pijpen, pijpen van Jacob Boy en fragmenten van 19^e eeuwse pijpen uit Christiania aangetroffen.ⁱⁱⁱ De afgelegen ligging van de Lofoten en de handelsrelaties met Nederland hebben er dus vermoedelijk toe geleid dat in de hier besproken groep pijpen nagenoeg alleen Gouds materiaal is aangetroffen.

ⁱ Kompier, F.F.: Pijpenfabricage in Noorwegen. PKN 2(7), 1979, blz. 6.

ⁱⁱ Ludvigsen, B.: Norway. Paper voor de Académie Internationale de la Pipe, mei 2007.

ⁱⁱⁱ Aukan, N.: Marincarkeologi på Kristiansuns havn. Nordmøre årbok, 1986, blz. 101-104. De namen van de 19e eeuwse pijpenmakers op de pijpen uit Christiania zijn: B. Jensen (Hans Jensen Berg) en Iver Nielsen.